

Rákóczi-kiállítás az MTA Könyvtárában

A Rákóczi-szabadságharc kezdetének háromszázadik évfordulójáról kamarakiállítással emlékezett meg az akadémiai könyvtár. *Dr. Domsa Károlyné* főigazgató-helyettes az ünnepélyes megnyitón arról a hagyományról beszélt, amelyet az intézmény Vasarelyről elnevezett termében jeles évfordulókon rendezvényeivel teremt és erősít. E hagyomány nyitányaként a könyvtár alapításának százhetvenötödik évfordulóján, 2001-ben *Könyvek, levelek, ritkaságok* címmel mutatták be a közelmúlt értékes szerzeményeit. 2002 májusában Stein Aurél-émlékkiállítást tartottak – év közben a Kézirattár munkatársai az Akadémia palotájában rendeztek kiállítást Bolyai János születésének kétszázadik évfordulójára –, 2002 novemberében pedig a Kossuth-év alkalmából az Országgyűlési és Törvényhatósági Tudósításokról láthatunk kiállítást „...törvény határi közt élni jusaimmal, s önkéjnek nem hódolni...” címmel a könyvtár dísztermében. A mostani, „...a' szabadságért össze szövetkezett Magyarság vezérlő fejedelme...” című kiállítást a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatásával a Kézirattár két szakértő munkatársa, *Rozsondai Marianne* és *Mázi Béla* állította össze a *Foka art* rendezésében.

A kiállítást *R. Várkonyi Ágnes*, az ELTE emeritus professzora nyitotta meg 2003. október 28-án. Beszédében Rákóczi történelmi örökségének három mozzanatát emelte ki. Utalt először arra, hogy a könyvtár gazdag Rákóczi-gyűjteménye az anyaintézmény, a Tudós Társaság megkülönböztetett figyelméről tanúskodik a Rákóczi-relikviákat, dokumentumokat illetően. Az MTA mindig is kezdeményező módon lépett föl, áldozatokat hozott a Rákóczi-szabadságharc anyagának összegyűjtésében – elég, ha csak az *Archivum Rákócianum* köteteire gondolunk. (Emlékeztőtül: II. Rákóczi Ferenc levéltárának közreadása 1873-ban kezdődött, az első tíz kötetet 1889-ig Thaly Kálmán gondozásában adta ki az MTA Történettudományi Bizottsága. A 11/12. kötet már Lukinich Imre szerkesztésében 1935-ben jelent

meg, majd a 13. 1955-ben, a 14. pedig 1961-ben; '3. osztály' alsorozati jelzéssel és önálló kötet számmal 1978-ban és 1984-ben – ez utóbbi Rákóczi *Testamentumának* magyar fordítását tartalmazza – jelentek meg újabb kötetek.)

A Rákóczi-hagyomány akadémiai ápolása még értékesebbnek tűnik, ha arra gondolunk, hogy legalább egy évszázadon át s még tovább egyszerűen nem lehetett a Rákóczi-szabadságharcról beszélni! A császári fennhatóság szemében a rebellis fejedelem gyűlöletes volt, s emberfeletti alakjának szellemi-érzelmi üzenetét, a nemzeti önrendelkezés e korai példáját minden lehetséges módon tiltották és ki akarták irtani a magyar nemzet lelkéből. Mikes Kelemen *Törökországi levelek* című műve is – amelyet Kultsár István adott ki Szombathelyen hosszú évtizedek után, 1794-ben – véletlenül csúszott át a cenzúrán, s Kölcsey 1817-ben írt verse, a *Rákóczi, hajh...* is vérig sértette az ausztriai házat!

A tiltásnak ez a hosszú árnyéka vezet át a Várkonyi professzorasszony által kiemelt második mozzanathoz, hiszen Bécs konokul elhallgatta és minden módon kétségbe vonta a vezérlő fejedelem európai látókörét, az általa vezetett szabadságharc határokon túli jelentőségét és kitüntetett helyét a nemzetközi politika kontextusában. Rákóczi már a *Manifestumban* is utal rá, hogy nemcsak a nemzet érdekét kívánja szolgálni, hanem egész Európáét. A Rákóczi-szabadságharc az összeurópai hatalmi egyensúly helyreállítására irányuló törekvések egyik vonulata, a spanyol örökösödési háború első ütközeteivel egy időben robbant ki és annak menetétől szorosan függött. A töröktől szabaduló ország az önálló, modern magyar állam megteremtésére tett kísérletet.

A függetlenségért folyó küzdelem előrehaladtával Rákóczi elképzeléseit növekvő nemzetközi tekintély övezte: a békeközvetítőként fellépő George Stepney bécsi angol követ jelentései nyomán Anglia egyre inkább a szabadságharcra rokonszenvezett. 1705. február 26-án a londoni alsóház felirattal fordult Anna királynőhöz a magyar ügy érdekében. A királynő teljhatalmú kegyence, Marlborough herceg felismerte, hogy Rákóczi mozgalma befolyásolja a Bourbonok és

a Habsburgok harcát a spanyol trónért, s a hollandok is komolyan számoltak Rákóczival. A külföld figyelmének felkeltésében jelentős szerepet játszott az első rendszeres megjelenésű magyar hírlap, amely Esterházy Antalnak, Rákóczi tábornokának kezdeményezése folytán először *Mercurius Hungaricus*, majd hamarosan *Mercurius Veridicus*, illetve *Mercurius Veridicus ex Hungaria* („Igazmondó magyar Mercurius”) címmel jelent meg 1705 májusától 1710 novemberéig. A lapból Rákóczi irányítása alapján lett nemzetközi orgánus, ő szorgalmazta, hogy a bécsi kormány szócsövének számító *Wienerisches Diarium* koholmányaival szemben egy ízig-vérig modern kommunikációs eszközt, a függetlenségi harcot híven tolmácsoló latin nyelvű hetilapot állítsanak elő és terjesszenek külföldön. (A *Mercurius Veridicus*t hasonló kiadásban *Benda Kálmán* bevezetőjével kiadta a Magyar Helikon 1979-ben.)

A két magyar, a labanc Pálffy János császári tábornagy, valamint Károlyi Sándor, a kuruc seregek főparancsnoka által Szatmárra összehívott országgyűlésen 1711. április 30-án aláírt béke elsiertett paktum volt a történész szerint. Ha a szatmári béke az örökösödési háborút lezáró békekötési sorozatba illeszkedett volna bele, az angol-németalföldi közvetítés garantálta volna, hogy Magyarország egyenlő félként és nem alattvalóként köt békét a bécsi udvarral. Bizonyára másként alakulhatott volna az ország sorsa, ha önállónak elismert államként és nem császári birodalomba betagozódó tartományként kezdi a XVIII. századot a török hódoltságából épphogy felszabaduló nemzet...

A harmadik, ugyancsak meglepő mozzanat, hogy a forrásanyag gazdagsága mellett – és az MTA lankadatlan erőfeszítései ellenére – igen gyér annak közreadása és nyilvánosság elé tárása, magyarul: a Rákóczi-szabadságharc anyagának tetemes része még feltáratlan. Van tehát pálya és tér az ifjú történészek számára, hogy nagy-nagy késéssel egyfajta nemzeti adósságot csökkentendő nyilvánosság elé tárják a Rákóczi-kor írásos dokumentumait, rejtett kincseit, és bátran használják annak a könyvtárnak a gyűjteményét, amelyben ő maga is évtizedeken át kutatott és amelynek történészként is oly sokat köszönhet – fejezte be megnyitó beszédét R. Várkonyi Ágnes professzorasszony.

A kiállítási termet két olajfestmény uralja: II. Rákóczi Ferenc és felesége, Sarolta Amália

hessen-rheinfelsi hercegnő képmása: mindkettő David Richter korabeli (1707-ben, illetve 1705-ben készült) munkája a Nemzeti Múzeumból. A tárlókban bemutatott érdekességek között láthatjuk Rákóczi kiáltványát, a Ráday Pál által fogalmazott *Manifestumot*, amelyben az 1699-es karlócai békekötésről mond ítéletet: *sine nobis de nobis cluduntur*, magyarul: mifelőlünk – nálunk nélkül végeztek. (Ez a béke Rákóczi számára egyénileg is csapást jelentett, hiszen annak nyomán anyját, Zrínyi Ilonát Törökország belsejébe száműzték, ahol 1703 februárjában halt meg.) Továbbblépve egy másik nevezetes dokumentum

**RÁKÓCZI
FERENC**

...a' szabadságért
öszve szövötközött
Magyarság
vezérlő fejedelme..."

A MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

kiállítása
2003

található: I. Lipót leirata Árva megyének. A leirat előzménye, hogy 1701. április 28-án Rákóczit lefogták a nagysárosi kastélyban, a császárvárosba hurcolták, és a jól ismert recept szerint valamiféle felségárulási pert akartak előkészíteni ellene. Jellemző módon ugyanabban a bécsújhelyi toronyszobában tartották fogva, ahol évtizedekkel korábban nagyapja, Zrínyi Péter töltötte napjait 1671. április 30-án történt kivégzése előtt... Ám bármely kitalált történetnél kalandosabb körülmények között az angol uralkodó, Orániai Vilmos, a porosz király és a jezsuita rend segítségével, valamint felesége szervezésében Rákóczi 1701. november 7-én megszökött a bécsújhelyi börtönből, és Lengyelországba ment. A tárlóban látható Lipót császár-féle leirat kelte 1701. november 24., tárgya pedig, hogy a szökött Rákóczi fejére hat ezer forint vérdíjat tűz ki. A kiállítás fő látnivalója azonban egy igazi ritkaság, a Nógrád megyei Szécsényben 1705 szeptemberében tartott országgyűlés *Instrumentum Confoederationis Inclytorum*... kezdetű pergamen okirata — ezen az országgyűlésen határoztak a „Szövetkezett Rendek” II. Rákóczi Ferenc vezérlő fejedelemmé (*dux*)választásáról.

A most rivaldafénybe került történelmi kincsek, Rákóczi-ereklyék a kiállítás bezárása után ismét a zárt raktárakban lesznek ugyan elhelyezve, ám a tervek szerint a tárgyakról készített felvételeket hamarosan viszontláthatjuk az Akadémiai Könyvtár honlapján. Megjegyzendő, hogy a szécsényi országgyűlés pátensét már 2001-ben kitettük a hálózatra a *Képes körséta a könyvtárban* c. képösszeállításban – elérhető az MTA Könyvtára honlapján, a *Digitális gyűjtemény* menüpont alatt: http://w3.mtak.hu/www_root/000000/fotok/rak.html

Bánhegyi Zsolt

Uram ISTEN, igazságnak kút-feje, és kegyelmességnek ki-merithetetlen forrása! ki a' te parancsolatidnak ófvényétül el-tévelyedet népedet, szolgálatnak igájával meg-szoktad büntetni, hogy meg-törven az ő nyakának keménységét, minekutánna hozzád folyamodik, a' mint büntetésben igazságodat, úgy a' te engedelmségedben ésmértefséged-meg véle való kegyelmességedet.

A paksi Pákolitz István Városi Könyvtár konferenciái

A Pákolitz István Városi Könyvtár és az önkormányzat október 7-én Deák-émlékkonferenciát rendezett a városháza nagytermében.

A polgármesteri köszöntő után *Katona Tamás* történész Deák Ferenc és kora címmel tartott előadást. *Szilágyi Márton* irodalomtörténész Deák Ferenc irodalmi kapcsolatait tekintette át. *Banner Zoltán* művészettörténész a nemzeti művészet legfontosabb alkotásait mutatta be, *Cserna Anna*, a megyei levéltár főlevéltárosa Deák Ferenc tolnai és paksi kapcsolatairól számolt be.

A konferencia után került sor a polgármesteri hivatal előtt *Gaál Tamás* szobrászművész Deák-szobrának avatására. Avatóbeszédet *Katona Tamás* mondott, a szobrot *Kovácsné Szabó Csilla*, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Művészeti Főosztálya képzőművészeti osztályának vezetője leplezte le.

A rendezvényen versmondóként közreműködött *Urbán Beáta*, a Deák iskola jelenlegi és *Vidákovics Sámuel*, az iskola egykori tanulója.

Október 13-án ünnepelte fennállásának ötvenedik évfordulóját a Pákolitz István Városi Könyvtár. *Dr. Gerő Gyula*, a Könyvtáros nyugalmazott főszerkesztője pillantott vissza előadásában a járási könyvtárak alapítására, *Herczeg Ágnes*, a paksi könyvtár nyugalmazott igazgatója az általa vezetett intézmény történetére emlékezett.